

NAPOJ (110) *sb m*

ną- (76), na- (9); na- *Murm* (2), *CzechEp*, *SarnStat*; ną- : na- *RejPs* (1:1), *GórnDworz* (3:1), *CzechRozm* (1:1), *SkarŻyw* (5:1), *GórnRozm* (2:1); -ój (5), -oj (1); -ój *BiałKat* (2), też *SienLek*; -ój : -oj *Mącz* (2:1).

sg N napój (24). ◇ *G* napoju (22). ◇ *D* napoju (4). ◇ *A* napój (26). ◇ *I* napój(e)m (10). ◇ *L* napoju (8). ◇ *pl N* napoje (1). ◇ *G* napój(o)w (5). ◇ *A* napoje (4). ◇ *I* napojmi (1). ◇ *L* napojach (5); -ach (4) *CzechEp*, *LatHar* (2), -äch (1) *BibRadz*.

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVII – XVIII w.*

1. Płyn używany do picia; często o winie i innych trunkach; *potio BartBydg*, *Murm*, *Cn*; *potus BartBydg*, *Murm*, *Calep*; *poculum Mącz*; *poculentum Cn* (100) : *BartBydg* 120b; *De potus generibus. Von mancherley tranck. O rozmáytym nápoju. Murm* 163, 163; *Mofzcz iesth ciężki napoy/ abowiem czyni kruczenie w żywocie FalZioł I* 156a; *BielŻyw* 55; *Mącz* 27c; *RejAp* 139v; *Ktoby chciał trochę tego napoiu/ od kthorego ludzie száleią/ oto gi ma. GórnDworz* V6v, Y6, Y6v; *Noe [...] wycifnawfzy winá/ kofztował nápoiu onego/ miałto wody pijąc ku potrzebie SkarŻyw* 271, 74; *Wywodził y chleb z ziemie/ ludziom k náfycceniu/ Wino, inne napoje przeciwko prágnieniu ArtKanc* T10; *Bacrio – Kulia do napoiow. Calep* 121a, 125b, 828a; *SkarKazSej* 706a.

napoj z czego (uczyniony) (1): *Mulfum – Napoi z miodu a winna vczinioni. Calep* 677a.

W połączeniach szeregowych (3): *kuchárze/ kotły/ rożny/ páttelle/ pościel/ łóžká/ żywność/ y napoy wożíc z sobą ná wielu wozfch mušície GórnRozm* L3v; *Záftáwił sídlá w doltátku/ záftáwił w vboftwie/ záftáwił w pokármiech / w napoiách/ w rofkofzy/ w fpániu/ w czuynošci LatHar* 591, 200.

W porównaniach (2): *A táká Wolnošć iest iákoby napoy iáki/ ktorego wšzyfcy náder bárzo prágniećie. GórnRozm* D4, D4 *marg.*

W charakterystycznych połączeniach: napoj dobry, mierny, zdrowy; napoj da(wa)ć (6), *przyniešć, zbrzydźíc.*

Zwroty: »napojem się upi(ja)ć« (3): *BudBib Nah* 1/10; *Polyphema [...] chcfzli pochodźíc/ trzebá žebyš mu dał dobrego napoiu/ ktorymby fię vpił [potum illi, quo inebrietur, praebeas]. ModrzBaz* 112v; *Sicera – Wfzeliaki napoi vczinioni, iakim fię upic moze. Calep* 977b.

peryfr. »wypić napój śmierci« = zostać otrutym (1): *Wypił ochotnie Ian S. ony napoje śmierci: ále nie tylko śmierci/ lecz y bolešci nieuczul. SkarŻyw* 408.

»napoj pić, napoju się napić, z napoju pijać; picie napóju« [szyk zmienny] (2:1:1;1): *Ani winnego octu/ áni z żadne^{go} ine^{go} ktoregokolwiek napoiu/ áni cokolwiek z gron wycifkáią/ będą pijáli [ex qualibet alia potione et quidquid de uva exprimitur non bibent] Leop Num* 6/3; *GórnDworz* Ff7; *RejPosWiecz*² 91; *WujJud* A7v; *winá y napoiu pijánego pić nie będzie [vinum et siceram non bibet] WujNT Luc* 1/15.

Wyrażenia: »napoj bogow niebieskich« = nektar (1): *Nectar – Napoi bogow niebieskich, zmišlioni od poetow. Calep* 693a.

»gorzki, przykry napój« [o żólci w opisie męki Chrystusa] (2:1): *Ná krzyžu go rozbili/ gorzki napoy dáli/ o fuknię los miotano ArtKanc* D13; *LatHar* 259, 679.

»napoj jadowity« = *trucizna* [szyk 1:1] (2): Atak zmarł Socrates od iadowit[e]go napoju w lecach żywota łwego XCIII. *BielŻyw* 55, 55.

»napoj obfity« (1): Ale wy chwalić będziecie Pána Bogá łwego/ kthory tobie da pokarm y napoy obfity [*et benedicet pani tuo, et aquis tuis*] *BibRadz Ex* 23/25.

»napoj pijany, upawający« = *sicera Vulg, Cn* [szyk 3:1] (3:1): káždy który ślub czynił w zakonie/ [..] musiał łię włtrzymać od winá/ y od włzego napoju pijánego. *WerGośc* 259; *LatHar* 686; *WujNT* 194, *Luc* 1/15.

»napoj rozkoszny« (1): To iáwna rzecz/ iż zpotraw á znapoiow rołkósznych [*ex cibis et potionibus delicatis*]/ niemierność roście *ModrzBaz* 113v.

»napoj wydwrny« (1): Przyłtraiaią przeto vczyty/ pokármy y napoie dawaią wydwrne [*cibi et potiones proponuntur exquisitissimae*]: Iedzą tám y piai nie do fytości/ ále do obźárłtwá y pijánłtwá. *ModrzBaz* 54.

Szeregi: »jedza, napoj« (1): Nic z tym który tuż iedzę napoy zbrzydźi *RybGęśli* D.

»pokarm i (albo) napój« = *panis et aqua PolAnt; cibus et potus a. potio Modrz* [szyk 11:3] (14): Iełłliby nieprzełpicczność była dla głodu/ Thedy gi richłto oddalić pokarmem y napoim miernym á nie zbytniem. *FalZioł* V 32; *BibRadz Ex* 23/25; *RejPosWiecz*² 91; ci/ ktorzi łię rozmáitemi pokármy y napoymi obciázaią [*cibis variis potionibusque sese onerant*]/ więcey mdlą niżli pośilaią moc zołádkowę *ModrzBaz* 45, 52v, 53 [2 r.], 54, 143; *CzechEp* 33; Epigłófsis – Ięziczek ktori żarnika krztan, abi na płuca napoy albo pokármmie przifzedł. *Calep* 367a, 174b, 773b; *SkarKaz* 159b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

»potrawa i napoj« = *cibus et potio ModrzBaz* (4): *ModrzBaz* 113v; *LatHar* [249]; łudzy Boży w kościele Kátholickim [...] włtrzymawaią łię od rołkósznieyłszych potraw/ y napoiow. *WujNT* 728, 699.

W przel (16) : [*papiaska stolica*] świat opánowác miałá: y krole ziemłkie/ omamiwłzy ie napoim brzytkim y plugáwym/ pohołdowác miałá *NiemObr* 164.

napoj ku czemu (1): A niebęda włámowác międy niemi płáczátemu chlebá ku poćiełfeniu nád vmárłym: áni im dádzá kubpká [!] z napoie^m ku poćiełzeniu [*non dabunt eis potum calicis ad consolandum*] nád oycem łwoim y matką. *Leop Ier* 16/7.

napoj czego [= *z czego*] (1): Y iákoż iá mam iemu zá to dofyć vczynić co on dobrodzieyłtwá vczynił nádemną/ á włłákoż przyiáwłły kłobie nowy napoy przyłlug moich [...] imienia ie^{go} łwiętego wżywác nieprzełtáne. *RejPs* 171v.

Zwoty: peryfr. »dotknąć napoju niepamiętnego zdroju« = *umrzeć* (1): Nie zyłczelł dułze/ która dotklá raz napoju Niepamiętnęgo zdroiu *KochPieś* 39.

»napoj mieszać z płáczem« (1): Bo popioł iadałem iáko chleb: á napoy moy miełzałem z płáczem. *LatHar* 167.

»wdzięczny, duchowny napój pić« (1:1): Panći yełł łam czáłtką moyą thu z dzyálu moyego/ Bowyemem ya wdzyęczny napoy pił s kyelichá yego *LubPs* D3; *RejPos* 104.

Wyrażenia: »napoj gorzki, z gorzkością zmieszany« [szyk 2:1] (2:1): Abowyem on dzierzy w ręku łwoich/ nápyo łłodki zgorzkołcią zmiełłány/ gdzie przebrane łwoie łłotkołcią raczy łáłkáwie nápáwác

RejPs 110v; *Moiá* winnico/ iam był Ciebie łzczepił łobie/ napoy gorzki dálás od siebie/ temu kto Cię miłue. *ArtKanc* E9v; *SkarKazSej* 702b.

»napoj żywota« = *siła życiodajna* (1): W prágnieniu omdlewam/ tyś napoy żywotá/ Ochłodź *GrabowSet* O4.

Szeregi: »pokarm i napoj« = *alimonia, poculum JanStat* (4): álec ia pożywam pokármu niewidome⁶⁰/ y napoiu który od ludzi widzian być nie może [*sed ego cibo invisibili et potu ... utor*]. *Leop Tob* 12/19; *ArtKanc* B10; *RejPosRozpr* b3; *SarnStat* 986.

»przysmak a napoj« (1): iáko przed onymi głupiemi dziewczkami fortę zawarł niechcąc fię więcey ku nam znác/ iáko to ku kochánkom roftuczonym w przyłmákach á napoiach z kubká tey małzkáry Bábilońkiey *BibRadz* *3.

a. *O płynach stosowanych w lecznictwie; medicatum poculum Mącz* (12) : Pożyteczno iefth do napoiu włożyć/ krwawnik/ ftarczek/ innych więczey zaniechay: tych vżyway. *FalZioł* V 7; Piołynkowy napoy człowiekowi zdrowy ieft. *FalZioł* V 59v; Też ten napoy ieft dobri. Wezmi Ieżyn iagod [...] á przyley do niey wina [...] á to piy/ ten trunek pořila łercze y żoładek *FalZioł* V 68, V 47v, 48, 48v [2 r.], 59v; Dobrze ieft krew pułzczać/ purgacią w napoiu brać *Goski* 19v; *Mącz* 212c; Ieft drugi napóy ták ránnym/ iáko y ftłuczonym vżyteczny *SienLek* 148.

α. *O napoju afrodyzjakalnym [dla czego]* (1) : Virus amatorium. Trunek/ napóy dla miłości/ podź zá mną zową niekyórzi [!] álbo zádanie z koláná. *Mącz* 499b.

b. *O Eucharystii* (13) :

Zwrot: »napoj, z napoju pić« [*szyk zmienny*] (4:2): Tego pokármu pożywác/ á z onego napoiu pić/ ieft w Pánu Kryřtuřie mieřzkác/ á Páná Kryřtuřá w łobie mieřzkáiącego mieć. *RejPosWiecz*² 93, 91, 94v; *RejPosWiecz*³ 97v; *BiałKat* 278v; *CzechRozm* 31.

Wyrażenie: »napoj duchowny« [*szyk 1:1*] (2): Páweł řwięthy/ chcąc opiłác wieczerzey Páńłkiey iftność [...] powieda ták/ [...] Wřzyřcy tenże duchowny pokarm iedli/ y tenże duchowny napoy pili *RejPosWiecz*³ 97v; *CzechRozm* 31.

Szeregi: »chleb i napoj« (2): kiedy chłéb y napóy żywota wieczného ieść y pić będziefz: pámiętay że pożywałł Ciálá y Krwie Páná twoięgo *BiałKat* 278v, 288v.

»pokarm i (a) napoj« = *cibus et potus Vulg* (11): *RejPosWiecz*² 91, 93, 94v; Thák też ná Páńłkiey wieczery/ łługá kořciołá s. podawa ciálu widomy pokarm y napoy *RejPosWiecz*³ 97v, 97v; Gdy do vczřiwęgo ółtarzá przyřtępuiałł/ abyř pożywałł zbáwiennęgo pokármu y napoiu: řwięte ciáło Bogá twe⁶⁰ wiárą ogláday *BiałKat* 331; *CzechRozm* 31; *LatHar* 185, 196; *WujNT* 116, *Ioann* 6/55.

2. *Picie, przyjmowanie pokarmów płynnych* (9) : A (przeto) Melcar brał potráwę iych/ y wino napoiu iych/ á dawał iym iářzyny. *BudBib Dan* 1/16; zwyřłufzenia ciálá/ żyły fię w nim kurczýć/ y zęby mu ták bárzo řćilkác fię poczęły/ ilz y do napoiu ich otworzyć niemogł. *SkarŻyw* 371; Oná iáko mądra áby rychley y twárdziefy záfnać mogł: podálá mu mleká ku napoiu *SkarŻyw* 560.

napój czego (2): Temiřtocles widząc ich řkazę á zagubienie, napoięm bykowęy [!] krwie żywota dokonał, aby niebył vznany być zdrayczą pana řwego *BielŻyw* 64; *RejPosWiecz*² 95v.

Szeregi: »ku jadłu i napoju« (1): Bo teraz dármo nic ku iádłu y napoiu iedni drugim nie dáia/ ále fie káždy o fie ftárác muśi. *CzechRozm* 231.

»pożywanie i napoj« (3): [*doktorowie*] vkázuią włafne wyrozumienie około tey sentenciey/ o pożywaniu prawdziwego ciała Pána Kryftułowego/ y o prawdziwym napoiu krwie iego. *RejPosWiecz*² 95v; Ale dáleko wŕzytko podziwienie/ wizytkę mowę y myfl náfzę przechodzi/ co nam iednorodny Syn/ Iezus zbáwiciel náfz/ vczynił. ogień y ducha nam dáiać/ ku pożywaniu y napoiu *SkarŻyw* 120; *SkarKaz* 158b.

»ku żywności a ku napoju« (1): Ty/ ktoryś fwe ciało nam dał ku żywności/ A krew ku napoiu/ [...] Day to myślic co chcelz *GrabowSet* O3v.

3. *Może: źródło, wodopój* [czego] (1) : Izraélczycy lepak ná fuchey á niepłodney pułzczy/ cudowny wody wdzięczny napoy mieli. *WysKaz* 9.

Synonim: 2. *picie*.

Cf **NAPOJENIE**

TK